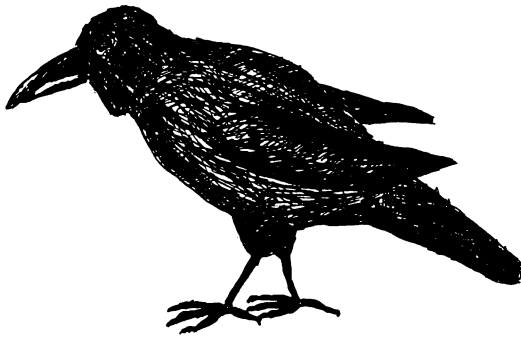

PRO FOLKLORISTICA

Vaga vares

PRO FOLKLORISTICA IV

VAGA VARES

TARTU 1996

Toimetaja: Janika Oras

Kaas ja kujundus: Maris Kuperjanov, Liina Saarlo

Kogumiku väljaandmist toetab Tartu Kultuurkapital

© Eesti Kirjandusmuuseum 1996

ISBN 9985-9088-0-5

Rasedusega seotud uskumustest Kaukaasia eestlastel

Marika Mikkor

Ettekandes antakse ülevaade minu poolt aastatel 1985–1988 Kaukaasia Musta mere ranniku endistest Eesti asundustest pärinevast rasedusega seotud tavaid puudutavast materjalist¹. Seitsme ekspeditsiooni jooksul küsitlesin sellel teemal Sulevis 15, Salmes 6, Leselidzes 4, Punase-Lagedal 11, Gagra linnas 2, Estonias 17, Neidorfis 1, Ülem-Lindas 2 ja Suhhumi linnas 4 naist. Küsitletuist 2 olid abielus moldaavlasega, 1 türklasega, 1 poolakaga, 1 grusiinlasega, 1 armeenlasega, 1 ukrainlasega, 2 olid läti-eesti segaperest, 1 eestlasega abielus olev armeenlane. Osad küsitletuist olid pärit teistest eesti asundustest Siberis, Põhja-Kaukaasias jm, või olid nad mingil eluperioodil mujal elanud. Üks küsitletuist näiteks oli sündinud Brasiilias ja üks Türgis.

Sünnikombestik oli naiste jaoks meeldiv teema ja seetõttu võti inimesega tutvumisel. Küsimustele vastati meeleldi – naiste mõtted läksid kaugesse minevikku, noorusaega, kui neil sündisid lapsed. Seevastu matusekombestikust rääkides mõeldi eelkõige tulevikule, oma matustele, selleks puhuks sugulastele juba antud või veel jagatavatele korraldustele. Muidugi meenutati ka lähedaste inimeste matuseid.

1. Naise meeleolu ja käitumise mõju tulevasele lapsele

Last ootava naise meeleolu ja soovid mõjutasid lapse vaimset ja füüsilist arengut. Rasedat pidi hästi kohtlema: *Kui mina olin raskejalgne, siis läksin teise peresse, kui see perenaine andis mulle süüa, see oli hea, raskejalgsele ei tohtinud iialgi*

¹ Materjal on artikli autori valduses.

ära ütelda. Alati pidi midagi andma, ei tohtinud ilma ära lasta. No vot vanasõna ütles, et mõjub lapsele... Õeldi, et mis sina teed, kõik mõjub lapsele. (M. Valp); Ja... kui raseduse ajal midagi südamest tahad, kas muusikat või püssiga käia, on lapsel ka kohe sama viga... Ja ei tohi puutuda võõrast vara. See pidada kohe mõjuma lapsele. (M. Vuurman).

Kehtivate käitumisnormide rikkumine raseda poolt võis loodet kahjustada. Rase ei võinud kedagi pilgata, ohtlik oli vigasele inimesele mõttes kaasa tunda (üksikud teated eri asundustest): *Vot meil ema rääkis, et üks inimene tuli, oli vigase jalaga, nii et kole kohe vaadata. Raskejalgne naine istus tee ääres ja vaatas teda, mõtles, et mõtle, kui vilets ja kole jalg on. Ta lihtsalt kahjetses ja mõtles. Kui laps sündis, sündis vigase jalaga. Aga kui ei vaata ja ei mõtle, ei mõju.* (A. Puusta); *See usk oli ka, see on vist natuke õige ka, et teist inimest ei tohtinud naerda ilmaski. Vennatütreid olid pulmad. Pruut ütles kellegi kohta, et mis see lombakas siia tuli. Esimene laps sündiski tal lombakas.* (A. Angelštok).

Kui naine varastas mõne tühisegi võõra asja, sündis ka laps "pikkade näppudega" või tuli lapse ihule varastatud eseme kujuline jälg: *Kui sina tahad, et laps varas ei tule, ära sina nõõpnõela ka kodu too. Ära sina ilma lubata midagi koju too.* (L. Reisman); *Üks oli nii. Üle aia kasvasid marjad... Võttis, pani ühe marja moka peale, ise kartis. Lapsel jäi sinna marjakujuline jälg.* (E. Jakobson); *Siis on niisugused asjad, et ühel on lapsel sündimisemärk. Keegi ütles, et lille varastasid sel ajal, kui olid rase. Märk on otsaees, kribuline. Ühel naisel oli täpp selja taga, õeldi, et oli käinud kirssi varastamas.* (M. Pihlakas).

Mõnedes peredes keelati rasedal matustel käia, enamasti soovitati lihtsalt vältida surnu vaatamist, kuna sellest võis laps sündida surnunäoga – kahvatu või kollase näoga, aukus silmadega. Oli peresid, kus seda ei kardetud: *Kui sa sel ajal endale midagi südamesse ei võta ja ei mõtle, siis ta ei mõju lapsele.* (L. Angelštok). Keelajateks olid enamasti vanemad naised: *Kellegi laps jäi kohe justkui surnunägu, arvati sellest, et käis matustel ja vaatas surnut.* (J. Tšernjagina); *Matustele ei lubata, ei tohi nutta matustel, silmad olema lapsel aukus, üleüldse laps jääma surnu nägu, silmad aukus. Seda minu mamma rääkis, et ei tohi. Läksivad muidugi. Kui vanemad inimesed teavad, siis nad ei lase ligi, kõrvale hoiavad.* (J. Rjabitš). Ühe teate järgi on keeld uus: *Matustel võis käia. Nüüd juba öeldakse, et ära surnut vaata, laps tuleb kollase näoga.* (H. Tomberg). Kaukaasia rahvustest naabritel on matustel käimine rasedale rangelt keelatud. Kolmel korral anti matuste kahjulikule mõjule kaasaegne seletus – laps võib närviline kasvada.

Vahel seostati vastsündinul ilmnenud defekte sellega, et naine olevat raseduse ajal jalaga kassi või koera löönud: *Ja koera ega kassi ei tohi siis lüüa jalaga, et siis kasvavad karvad selga, et siis laps väga palju nutab, karvad torgivad*

plijonkas. Räägiti, et mõnele olema kasvanud. Eriti sabakondi otsa. (J. Rjabitš); *Esimese poja aeg kass oli köögis, mina peksin seda kassi vitsaga. See laps ikka karjus vahel kassi moodi. Vanavanaema ütles kohe, et: "Alma, kas sa mäletad, et sa peksid kassi."* Me võtsime siis kassi karvad ja pesime selle veega last ja viga läks üle. (A. Rootsi); *Kui ma Viktorit kandsin, teadsin, et ma ei tohi kassi ega midagi lüüa. Aga mina ikka lõin laua alt mitu korda kassi. Kui Viktor sündis, oli kolm korda nabavars ümber kaela, laps sündis, oli sinine. Peale seda hakkasin ma kindlasti uskuma seda.* (H. Konks); *Olivad siga tapnud, üks kass oli ilusa lihatüki haaranud, ema võttis kassil tagumistest jalgadest kinni ja virutas kuhugi. Laps sündis enneaegne ja suri.* (H. Heiman); *Jalaga lüüa ei tohi kedagi, räägitakse, siis omal juhtub ka, et laps sünnib kõvera jalaga.* (S. Heiman). Ühel juhul seletati keeldu kaasaegselt: *Kui rase lööb jalaga looma, hakkab ka laps kõiki jalaga lööma.* (L. Mustkivi).

Mäletati veel üksikuid raseda töötamist puudutavaid keelde. Sulevis teadis üks küsitletu, et naine ei võinud laupäeval ja pühapäeval töötada, *muidu lapsel pidada hirmus pikad näpud kasvama.* (L. Reiljan). Estonia külas räägiti: *Vene rahval on nii, et kui rase, siis ei tohi pühapäeval ömmelda, et laps sünnib jänese mokaga.* (H. Tomberg). Punase-Lagedal mäletati, et: *Pühapäev, öeldi, ei tohi tööd teha ega lauba õhtu ömmelda, peab puhkama. Aga kõik on ära tehtud, ükskõik.* (L. German).

Küsimusele, kas rase võis looma tappa või loomatapmist pealt vaadata, vastati enamasti, et naised, eriti noored, ei tapa kunagi loomi. Mõnes peres oli naiste tööks siiski kanade tapmine. Arusaamad olid pereti vägagi erinevad, näiteks: *Tapsime alati kahekesi mehega ja harisime puhtaks. Ei olnud kuulda midagi.* (A. Tint). Seevastu näiteks Salme küla armeenlastel ei tohtinud ühtki looma tappa mitte keegi lapseotel naise omastest, küll aga võis seda samas majapidamises teha keegi võõras. (E. Muselimjan). Suhhumist on teade: *Siin majas mees tappis siga, laps sündis ilma käeta. Siin räägivad, et sellest, et raius seajalgu. Aga mõned räägivad, et paha inimestel juhtuvad õnnetused.* (A. Linnus).

Nabanööri keerdumist ümber lapse kaela seletati mitmeti. Näiteks: *Üle paela ei tohi astuda ja läbi aiaaugu minna, et see (nabapael) jääb ümber kaela. Ja üle luua ei tohi astuda. Ei tea miks. Voobšem ei ole viisakas võib-olla see.* (E. Jakobson); *Seda olen mina kuulnud, et kui on traataed ja sealt august läbi ronid, siis on raske sünnitus, siis nabapael hakkab ümber kaela. Võib-olla on õige ka. Ühel naisel oli nii, et kahel lapsel oli ümber kaela, üks vist sellest, et ronis läbi kurkide.* (R. Sahkar); *Saagida ei tohi sel ajal ja üle nõöri ei tohtinud astuda.* (M. Truuman). Punase-Lagedal on teade, et nabanöör arvati lapsel ümber kaela minevat kui *tuled soril² pesuga ja paned pesu õlale. Seda mina muidugi*

² ojas (mrd)

ei usu, see on muinasjutt. See on ikka tööst. (L. German). Kaasaegsete seletuste kohaselt põhjustabki nabanööri ümber kaela minekut raske töö raseduse teisel poolel (J. Rjabitš ja A. Puusta).

Raseda käitumise kohta on veel üksik teade Estoniast: *Ja kui oled teise järje peal ja näed raibet, siis ei tohi sülitada, et lapsel tuleb paha õhk suhu.* (J. Rjabitš).

2. Ehmatuse toime tulevasele lapsele

Ehmatusest kardeti lapsele tulevat mitmesuguseid ehmatusemärke ja väärarenguid: *Kui mees tuli purjus koju või lasi püssi, katsusivad hoida ehmatamast.* (K. Kuutman); *Üleüldse, kui sel ajal ehmatad, siis laps tõmbleb kuidagi. Vere sisse läheb see asi kuidagi ja laps rapsib. Ja...* (J. Rjabitš).

Üldtuntud olid tulekahju nägemisest tulevad märgid: *Olin rase ja külmtõbi tuli kallale. Külmtõbi raputas. Korraga nägin, et õues tassivad vett, korsten oli läinud põlema. Mina ehmatasin ära. Teadsin, et ei tohi kuskilt kinni võtta. Poisil oli siiski otsa ees korstna kuju sinine, mis hiljem ära läks.* (P. Jorš); *Kui näeb tulekahju ja siis võtab kätega kuskilt kinni, jäävad hirmsad märgid sinna. Minu tädi tegi proovi kohe. Oli pannud ülespoole põlve, näpuga surus. Lapsel oli pruun plekk üleval pool põlve.* (H. Heiman).

Vähem tunti närilisest ehmunisest või raseda närilisega viskamisest põhjustatud hiire- ja rotimärke (kümnekond teadet, enamust Estoniast): *Mees aga tegi koerust. Kartulivõtmisel leidis hiire ja viskas hiire naisele vastu jalasäärt. Lapsel on seal hiirekujuline jälg. Hall, mitte karvane.* (A. Angelštok); *Üks naine kartis hiiri, mees viskas teda hiirega, moka pealt on lapsel nüüd karvane. See on kindlalt teada. Täitsa hiire karvad olid. Kui ehmatamise puhul külge ei puudu, pole midagi, kui puudud, abjasatelno on paha.* (E. Jakobson); *Keegi tegi proovi ja viskas naisele hiire vastu käevart. Ilus hiireviguura on kohe nüüd lapsel käel, karvane.* (K. Kuutman); *Minu ema ema oli kandjaks, talle visati hiir õla peale, emal on praegugi hiir õla peal.* (L. Knuut). Kui lapsel oli sündides mingi karvane sünnimärk, hakati arutlema selle võimaliku põhjustaja üle: *Kanapojad kadusid ära. Viimaks nägin, et rott... Siis olin väga vihane ja lõin seistes käed ristamisi. Laps sündis, käel oli jänese või roti kuju, karvane. Vist oli hoopis jännes. Samal ajal tõi mees jänesepoja, oli niitmas ja leidis väikse jänesepoja. Oli tast väga kahju. Kui tütar sündis, öeldi, kus sa ehmatanud oled, sul on märk peal.* (M. Vuurman).

Kui naine ehmus ussi nähes, võisid sellest lapsele tulla mitmesugused ussivead, näiteks "ussisilmad" (silmad vilasid siia-sinna), laps võis viselda peaga ühele ja teisele poole, ajada keelt suust välja. Lapsele võis tulla ussimärk selle koha peale, kust naine ehmites end puudutas. Ussivigadest on enim teateid

Sulevist ja Salmest: *Kui tütar sündis, ajas keelt kangesti välja. Üks naabrimees siis ütles, et sa ehmatasid vist ussi peale. Mina aga ütlesin, et vaata, kõik lapsed ajavad keelt suust välja.* (L. Reiljan); *Üks Sulevi naine oli rasedana oma väikese lapsega koos marjul. Laps ärkas metsas üles: suu hakkas käima. Pea käis padjal ühele ja teisele poole, tahtis süüa. Üks vanainimene tuli ligi ja ütles – sellel lapsel on ussiviga küljes. Ma hakkasin naerma ja ütlesin: “Ta tahab süüa.” Vanainimene ütles: “Vaata ette, sa oled samas seisukorras, sa ei tohi naerda!”* (A. Teppe); *Salmes ühel lapsel silmad käisivad senna-siia, senna-siia. Tema rääkis, et tema nägi ussi, kui ta rase oli.* (A. Puusta).

Sulevist on 4 teadet konnast ehmatamisest. Laps võis seetõttu näiteks konna moodi häälitseada: *Kui konna peale astud, paljajalu vihuga astud konnale, nii et ragiseb, tõmbab lapsel pead tagasi ja ragiseb, teeb hirmsat häält. Ühel naisel oli Sulevis nii. Üks vanaeit viis talle konna, käperdas seda nii ja siis jäi järele. Seda rääkis naine kellel juhtus nii. Vanasti käidi igal pool paljajalu. Läks lehma lüpsma paljajalu, astus ja ehmatas hirmsasti. Üks vanaeit ütles, oh, see pole midagi. Laps oli juba 3–4 kuune. Eit tõi konna, mis laulavad puus, viskas konna sülle, laps ehmatas ja viskas selle ära. Nii ehmatas tagasi. Muidu laps magades tõmbas pead tagasi ja tegi kõrr-kõrr-kõrr. See oli Sulevis. Ise teenisin siis Sulevis.* (M. Vuurman).

Vaatamata raseda hea kohtlemise nõudele, on võrdlemisi palju teateid naise löömisest või millegagi (õuna, pirni, kartuli või kirsiga) viskamisest ja seetõttu lapsele jäänud sünnimärgist. Ent raseduse algul ei oldud sageli naise seisukorrast teadlikud: *Mehed ka on kurjad, löövad vahest. Minul mees viskas ka pirniga. Mul oli valus, võtsin käega kinni sealt... Lapsel ongi pirn reie peal.* (J. Rjabitš); *Ühele naisele mees salaja nalja pärast viskas kartulavõtmise ajal kartulaga ja lapsel oli jalasääre peal samasugune märk.* (L. Kevvai); *Mul on tütre kirss peas. Olin rase ja kirss visati pähe ja ehmatasin. Juuksed on punased selle koha pealt... Kui ehmatab, peab kleidisabast tõmbama tagasi või juustest tõmbama, et ehmatus tagasi tõmmata.* (E. Muselimjan). Osa küsitletutest kirjeldasid Siberis ja Põhja-Kaukaasias esinenud juhtumeid: *Meil seal Allmäel üks naine nägi jänest ja laps sündis, moka lõhkine. See on enne poolt aega... Allmäel pastliga viskasid ja perse peal on passil lapsel.* (K. Telman); *Siberis olime, seal oli üks mees, kellel olid hundikarvad, ema ehmatas hunti, olid kohe näpud [jäljed ihul].* (H. Konks); *Aga üks naisterahvas oli meil Eestist Esto-Haginskis. Ema olnud rase ja isa olema lõonud suure kalaga vastu tagumikku ja temal olid ihul nagu kalasoomused. Seda ma nägin ise, et käte peal oli ja jalasäärtel.* (J. Vaarman).

Lapse mistahes väärarengule otsiti põhjendust raseduse ajal juhtunust: *See on nii, et kui lehm astub jala peale, siis naine hakkab mõtlema nii ja siis*

kasvavadki kokku. Oma pojad olid pooled varbad koos... Lehm astus jala peale, tirisin suure hoolega jala kätte. (K. Kuutman); *Lõoke Klaral oli olnud nii, et koer oli tahtnud hammustada käest, pojad tuli käsi vigane.* (M. Kask).

3. Raseda söögilaud

Rasedana sõi naine ülejäänud perega samu toite. Kui tal oli mingeid eri soove, tuli need rahuldada: *Kui sõid kõike mis tahtsid, siis olid tugev* (siin: terve) *ka.* (A. Angelštok); *Kukuruusikookisi tahtsin nii väga.* (M. Pärnamägi); *Hartšood mina tahtsin ja mammalõõgat. Ma käisin nimelt linna söömas.* (M. Truuman); *Mõni rase sööb kasvõi härja ära ja seasolki. Mina tahtsin ainult haput ja liha, hapukaid marju ja praepirukaid.* (L. Naaber); *Sel ajal on paljudel kohe imelikke tahtmisi. Ise tahtsin kohe nii väga soolast. Arvasin siis, et nüüd tuleb poiss, nii ju öeldakse. Aga oh, polnud sellest midagi, sündis ikka tüdruk. Üks naine sõi hambapulbrit, mitu karpi sõi ära raseduse ajal.* (E. Toomasson); *Üks läks öösel metsa soris savi sööma, ajas mehe ülesse.* (L. Angelštok). Sulevist on palju teateid selle kohta, et rasedad sõid savi ja kriiti. Seda kraabiti isegi majaseintest, nii et augud jäid järele. Söödi ka sütt. Seejuures oldi teadlikud, et see on mingi aine puudusest. Üks Gagra linnas elav eesti naine kirjeldas mulle Sotši turul nähtud juhtumit: *Keegi rase naine jõi seal kaks kruusitäit puhast kollast tōkatit. Siis küsis, palju maksab. Müüja ütles selle peale, mine aga minema, midagi ei maksa.* (G. Geiman).

Estonias teati ühel juhul, et rase ei tohi liiga palju süüa ega juua, selleks, et laps liiga suur ei kasvaks (E. Jakobson), teisel juhul arvati, et raseduse lõpul ei või naine lihatoitu süüa, vaid peab piirduma piima- ja taimetoitudega (L. Knuut).

4. Lapse soo ennustamine

Lapse sugu ennustati naise soovide järgi söögi osas. Enamasti arvati, et kui naine tahtis magusat, sündis tal tütar, kui haput või soolast, siis poiss. *Öeldakse, kui tütarlaps, tahad magusat, kui poiss, tugevat* (siin: soolast). (A. Angelštok); *Sõbranna naeris alati, Linda, ära söö mett, muidu sul hakkab jälle tüdruk olema.* (L. Knuut). Vahel usuti vastupidi. Sellised ended on vähetuntud ning enamasti neid tõsiselt ei võetud, olevat olnud vaid sellised “ütelused”.

Lapse sugu ennustati veel raseda kõhu kuju järgi. Enamasti tähendas etteulatuv “püsti, terav” kõht poissi, lai kõht tüdrukut. Vahel oli vastupidi. Samuti olid erinevad ettekujutused sellest, kas plekid raseda näol ennustasid poisi või tüdruku sündi: *Kui oled rohkem must näost, saad ka tütre, nii ka ütlesivad. Ja kui lähed paiste, mokad on kohe nii...* (K. Kuutman).

Lapse sugu võisid ennustada ka unenäod: *Mul olid esimesed kolm pojad,*

mina tahtsin kangesti tüdrukut. Mina nägin unes, et ma varastasin siidisärgi... (L. German).

Ülem-Lindas teati ühel juhul, et kui kandmise aeg üle läheb, sünnib poeg (S. Heiman).

Estoniast on 2 teadet kaasajal õpitud ennustamisest: *Praegalt ennustavad, kes sünnib, varem mitte. Praegalt mina ka ütlen ära, kes sünnib. Praegult loevad päevad kuidagi ära ja käsivad maha istuda raskejalgsel. Kumma käe enne maha paneb, paremal pool on tütar, vasakul poeg. Niimoodi on trehvanud mul palju-palju kordasid.* (E. Jakobson); *Üks oli rase. Pandi 2 tooli. Ühe tooli peale pandi käärid, toolide peale pandi ajalehed, vaadati, kuhu istub. Istus sinna, kus olid käärid, selle peale istus. Õeldi, et sünnib poiss.* (J. Knuut).

Lapse sugu on püütud ka reguleerida. Ühele Punase-Lageda naisele õpetati Siberis haiglas, et *peale kuuhaigust jäävad tütreid, aga enne menstruatsiat jäävad kõik pojad... Siis kuus kuud reguleerisime seda ja saimegi poja. Mina ütlen, et retsepti järgi poeg. Mina olen teistele ka õpetanud ja on ka saanud pojad.* (A. Tint).

5. Raseda töökoormus

Mingeid erilisi töökeelde rasedale ei tuntud. Et mitte esile kutsuda enneaegset sünnitust, ei soovitatud raskemaid tõstmisi. Sellest keelust ei peetud tihti kinni ja tagajärjed ei jäänud tulemata: *Tööd tehti nii, kuidas kellelgi olid võimalused ja kuidas tervis lubas. Mõni tegi kõik tööd kuni viimase hetkeni. Ei hoidnud üldse end. Meil oli niuke aeg siis. Seda ma ise hoidsin, et rasket ei tõstnud. Tohkatamine³ oli ja istutasin tubakataimi.* (J. Rjabitš); *Jah, tegin tööd, ja ma olin veel kirjakandja, mööda küla ratsahobuse seljas neli kuud. Siis arst võttis hobuse seljast ära.* (M. Pärnamägi); *Ma viimasel päeval veel ronisin puusse siidiussidele süüa tooma ja teisel hommikul istusin ratsahobuse selga ja sõitsin alla sünnitama. Sassi aeg panin ämbri ja pulga põlluserva ja läksin sünnitama.* (L. Angelštok); *Siis aeti kolhoosi. Oleks härja eest adra ette ka pandud. See on nüüd, kui Stalin ära suri, hoitakse rasedaid.* (L. Naaber). Üldine oli arusaam, et raskejalgne naine peab palju liikuma.

Lõpetuseks võib nentida, et vaatamata küsitletute üsnagi kirevale päritolule, olid vastused võrdlemisi traditsioonilised, mõningate ebatüüpiliste eranditega. Kõrvuti vanemas pärimuses tuntud maagiliste kujutelmadega kohtab kaasageid seletusi. Asundustes ei saa täheldada mingit uskumuste konserveerumist, ega

³? askeldamine (mrd)

mitte ka teistest rahvustest naabrite mõju (v.a üksikud teated). Enamus kirjeldatud arusaamu ja kujutelmi on aga rahvusvaheliselt tuntud ja esinevad sageli sporaadiliselt.

Samas on rasedusega seotud kujutelmad isikuti ja pereti vägagi erinevad. Iga naise mõttemaailm moodustab terviku, vastuseid teemade kaupa süstematiseerides, “hakkides”, saab tegelikkus mõneti moonutatud. Minu ülevaates on 62 naiselt kogutud fragmendid koondatud tervikuks. Kui tänini säilinud traditsiooniliste arusaamade tutvustamise asemel oleks tähelepanu keskmes olnud eitavad vastused, poleks siinne tutvustus vähem huvitav: *Ei tea ma siukestest viguritest midagi.* (E. Andersson); *Minu vanaemal oli kaks-kümmend last. Kui ma ise juba rase olin, küsisin talt, kas tead mõnda märki, kas sünnib poeg või tütar, ja tema ütles, et ei seda ei saa kunagi tähele panna. Mõni rääkis just nii, ja mõni just vastupidi.* (H. Heiman); *Ei old midagi, et oleks vaadatud kõhu või näo järgi. Me hoidsime kohe vanadest kõrvale, meil oli kohe häbi näidata iseendid. Mõni vahest kui ütles, sa oled kandja, siis ütlesid, et priske olen.* (I. Kärsten); *See ei mõju midagi, kui ema varastab. Vargus hakkab külge kasvatusega.* (J. Vaarman); *Raskejalgne tohib tappa küll, aga inimene oma looma ei taha tappa. Me müüsimme alati ära, kui omal kahju on tappa.* (A. Rootsi); *Niukseid sakonnisid⁴ ei pidand, ei tea mitte midagi.* (L. Kask); *Nisukest lollust küll ei olnud, et oleks püütud ennustada.* (L. Knuut, järgneb kirjeldus, kuidas talle kõhu kuju järgi ennustati poja sündi, mis läkski täppi).

⁴ *seadusi* (вн закон)